

ŽENA U STRUKTURALNOJ ULOZI CRKVE

BONO ZVONIMIR ŠAGI

1. UVODNE NAZNAKE

Najprije nam se valja opredijeliti, kako i u kojem pravcu da pristupimo obradi ove teme. Da li teološki-povijesno ili pastoralnopraktično? Neki aspekti ove problematike već su određeni u drugim predavanjima na ovom tečaju, zato se mi moramo ograničiti na više praktičan kut promatranja, tragajući za sadašnjim činjenicama i strukturalnim mogućnostima bez obzira na povijesne i teološke rasprave.

U svakom slučaju, nema sumnje, ovo je vruća tema, pogotovo kad se ona promatra u kontekstu suvremene osjetljivosti za ljudska prava i ravnopravnost spolova. U tom kontekstu pak se danas gotovo u pravilu toj temi i prilazi. Zbog toga govor o strukturalnoj ulozi žene u Crkvi postaje veoma opterećen. Čini se da je nemoguće izbjeći zaključak o diskriminiranom položaju žene u crkveno-društvenoj (organizacijskoj) strukturi. Ta je struktura izrazito muška. Žensko pitanje zato postaje u Crkvi pitanje praktične ekleziologije.

Na Drugom Vatikanskom koncilu koji je, inače, bio izrazito ekleziološki žensko je pitanje tek otvoreno. Sam Koncil općenito vrlo je malo učinio na polju strukturalne obnove, prepustio je to poslijekoncilskom sazrijevanju. Strukturalne obnoviteljske poteze vukli su na suzdržan način nosioci vrhovne crkvene vlasti. Možemo reći da zato strukturalna pokoncilska obnova nije dosegla isti nivo s ostalom obnovom. Žensko se pitanje ipak u ovom razdoblju sve više zaoštravalo, ali se previše centriralo na pitanje pristupa žena zaređenim službama (đakon, prezbiter, biskup), što se posebno pojačavalo izvana, iz drugih kršćanskih crkava koje su svojom praksom uvele žene u te službe. Čuju se glasovi da su žene-pastori u pojedinim protestanskim crkvama dale veliki doprinos obnovi crkve. To je nedavno izjavio primas Evangeličko-luteranske crkve Švedske, nadbiskup Bertil Wekström.¹ U Katoličkoj crkvi, iako postoje obilne rasprave, samo pitanje na strukturalnoj razini ne smatra se još posve legitimnim.

Možemo se, međutim, zapitati, je li i koliko moguće govoriti o položaju i ulozi žene u crkvenim strukturama mimo tog problema. Na Sinodi biskupa

1 AKSA 2/1990. str. 8

1987. dosta je sinodalnih otaca isticalo želju žena za aktivnijim sudjelovanjem u ukupnom životu i djelovanju Crkve, ne uključujući nužno pristup u svećeništvo. Tragalo se za rješenjem u onim angažmanima koji bi istakli jednako vjerničko dostojanstvo žene s muškarcem, a da se ne ulazi u problem ženskog ređenja za što se »Crkva ne osjeća nadležnom«. Na Sinodi je bilo rečeno da »žena u Crkvi zauzima mjesto koje se može definirati teološkim kriterijima, a ne samo sociokulturnim«, pa se zato s pravom pita da li ravnopravnost muškaraca i žena treba shvatiti na apsolutan način unutar odnosa u Crkvi.² Nema li žena svoje specifično teološko mjesto unutar odnosa u Crkvi koje je nipošto ne segregira u odnosu na muškarca?

Papini dokumenti poslije Sinode (»Mulieris dignitatem« i »Christifideles laici«) nastoje o ulozi žene govoriti pozitivno mimo pitanja njihova pristupa sv. redu, smatrajući to pitanje »suvereno riješenim Kristovom slobodnom voljom«. Papa dosljedno kaže: »Sudjelujući u životu i poslanju Crkve, žena ne može primiti sakrament reda i, prema tome, ne može izvršavati funkcije, vlastite ministerijalnom svećeništvu. To je rasporedba koju je Crkva uvijek pronalazila u preciznoj slobodnoj i suverenoj volji Isusa Krista koji je pozvao samo muškarce za svoje apostole; ta rasporedba može biti osvjetljena odnosom između Krista zaručnika i Crkve zaručnice. Nalazimo se na području funkcije, a ne dostojanstva i svetosti«³. Istu argumentaciju navodi i Izjava Kongregacije za nauk vjere 1976. o pitanju zaredivanja žena⁴. S obzirom na tako rezolutne izjave, pitanje pristupa žene ministerijalnom svećeništvu u Katoličkoj crkvi za sada nije praktično pitanje. Ostaje samo teoretsko, za teološke diskusije.

Mi ćemo zato ovdje govoriti o faktičnoj i mogućoj strukturnoj ulozi žene u konkretnoj Crkvi na pastoralan način, ne ulazeći u teološka razglabanja problema ženskog svećeništva.

2. ŽENE U STRUKTURIRANJU CRKVE

Jedan od bitnih eklesioloških spoznaja za razumijevanje položaja i uloge žene u crkvenoj zajednici nalazi se u činjenici da je struktura Crkve povijesni proces, da nije na početku jednom za uvijek dana. Poslije Isusova uskrsnuća Dvanaestorica i s njima žene kao prvi svjedoci našli su se pred zadatkom da organiziraju prema volji Kristovoj zajednicu onih koji su na njihovo propovijedanje povjerovali. Od tog momenta počinje povijesni proces strukturiranja (institucionaliziranja) Crkve. Crkva je još »malo stado« (usp. Lk 12,32), živi i razvija se, oslonjena na vjerničke obitelji. Sva je izgrađivana u slici male zajednice. Svi su braća i sestre, sve im je bilo zajedničko, nitko ništa nije smatrao svojim (usp. Dj 4,32). Porast broja članova, poslovi i zadaci diktiraju potrebu da se ustanove neke službe. One se osnivaju radi služenja. To su sedmorica muževa određenih za svagdanje služenje (Dj 6,1-3). Nakon što su osnovane kršćanske zajednice i po drugim gradovima, vidimo da se organiziraju shodno svojim mjesnim uvjetima. Službe se još jasno ne razlikuju u zajednici, još nemaju statusnu vrijednost. Taj proces organiziranja zadobiva sve izrazitije insti-

2 AKSA 42/1987. str. 9 b

3 CHRISTIFIDELES LAICI (CL) br. 51.

4 INTER INSIGNIORES, 15. X 1976. AAS 69/1977.

tucionalan značaj postupno, koliko je svijest crkvenosti prelazila iz malih, mjesnih zajednica, tj. Crkve koja se doživljavala u malom ambijentu, u svijest Velecrkve, kad su se pokazale sve jasnije potrebe za međusobnim usaglašavanjem. Proces je intenzivan sve do druge polovice 3. stoljeća.⁵ U tom se razdoblju konačno oblikovao kler i Velecrkva je zadobila dvodjelnu strukturu.

Već tokom drugog stoljeća iskristalizirala se jasno trojakost službi i njihova hijerarhičnost (đakon, prezbitera i biskup), a tokom 3. stoljeća razvile su se još i niže službe. Sve je to sačinjavalo kler.

Kroz sve ovo vrijeme nalazimo i ženske crkvene službe: udovice, đakonise. One se spominju već i u Novom zavjetu (usp 1 Tim 3,11; 5,3). Prvi spomen đakonise (bar naziv koji se pridijeva Febi) nalazimo u Rimu 16,1-2. Da li je ustanova udovica bila neka vrsta ženskog prezbiterata i da li služba đakonise bila i koliko liturgijska, ostaje stvar za drugu temu⁶. No, u svakom slučaju to su bile posebno ustanovljene službe koje su imale pastoralnu brigu s obzirom na žene u njihovim kućama i karitativno-dijakonalnu službu. Usporedo s razvojem monarhijskog episkopata i klera kao zasebnog staleža, što se događa tijekom 2. i 3. stoljeća, služba udovica se sve više suzuje. Već u prvim decenijama 3. st. imamo te restrikcije spomenute izrijekom u sirscom spisu Didascalia (zabranjuje im se da dijele sakramente, ne smiju krstiti), a sabor u Laudiceji (343) određuje na definitivan način da se udovicama ne smije povjerovati služba starješice (prezbitera) u crkvi.⁷ Izgleda da su te udovice ipak bile isključene od službe kulta i da je upravo zbog bojazni da ne bi žene zadobile određene prerogative prezbitera u liturgiji ta crkv. služba sve više sužavana, dok nije posve iščezla. Razlozi da se žena drži daleko od kulta kreću se od starozavjetnih zabrana do sociokulturnih situacija u koje se kršćanstvo inkulturira.

Služba đakonise mnogo je jasnija. Možemo reći da je đakonisa u kršćanskoj zajednici bar na Istoku predstavljala hijerarhijski stupanj iza đakona, ispred udovica i djevice. Među ženama na sastanku one zauzimaju mjesto ispred udovica i djevice. Prema »Constitutiones apostolicae« s kraja 4. st. uključene su u molitvu vjernika. Prema ranijem, već spomenutom spisu »Didascalia« služba đakonise ne sastoji se u nekoj zamjeni muškoga đakona nego je usmjerena na ženski sektor zajednice. Đakonise se bave katehezom žena u pripravi za krst, sudjeluju kod njihova krštenja i poslije krštenja ih pomažu da ustraju u vjeri, posjećuju žene po kućama, posebno bolesne, siromašne i stare.⁸ Ne možemo ovdje ići u poblize opisivanje te službe. Jedno je sigurno: to je bila služba koja se povjeravala ženama, imala je istu ili bar sličnu čast kao i služba đakona, ali je u skladu s ondašnjim sociokulturnim prilikama bila usmjerena na žene. Đakonisa se u Crkvi dosta dugo održala. Postoje razlike u nazivu, miješa se naslov i služba pa se ne zna da li je jednako bila pristuna i na Zapadu kao na Istoku. Spomen na tu službu seže i na Zapadu sve do 13. st.⁹

Potpuni uvid u povijesno-teološka istraživanja toga problema argumentirano bi pokazao da se ženske službe u procesu strukturizacije crkvene zajednice u velecrkvu kreću u pravcu prema dole, stalno se umanjuju, dok se na

5 H. JEDIN, *Velika povijest Crkve*, I str. 376 – 383. KS Zgb. 1972.

6 SUZANNE TUNC, *Brève histoire des femmes chrétiennes*, Cerf 1989. Paris

7 IDI RAMING, *Dalla libertà del vangelo ad una chiesa a struttura maschile* u »CONCILIUM« tal. izd. br. 4/1980. str. 20-34.

8 ADALBERT HAMMAN, *Vita liturgica e vita sociale*, Jaca Book, Milano 1969. str. 178.

9 SUZANNE TUNC, n. dj. str. 2089.

kraju posve ne izgube. To umanjivanje ide usporedo s artikuliranjem hijerarhijskih stupnjeva i strukturiranjem klera, kleričkog staleža. Konačno je dvodijelna struktura Crkve kanonskim propisima posve isključila ženu iz klera, a to znači od svake artikulirane crkvene službe, koje su postale rezervirane kleru. To ipak ne znači da žena nije imala nikakve strukturne uloge u Crkvi. Još se dosta dugo, a možemo reći, na određen način do danas održala potreba da žena obavlja pojedine funkcije u crkvenoj zajednici.

Uzmemo li pouku od tog povijesnog procesa mogli bismo zaključiti da se on ne mora zaustaviti ni na 3. st. ni na Decretalima Grgura IX (1234.) ni na CIC 1917. ni na CIC 1983. Budući da taj proces, kako smo utvrdili, polazi i napaja se pastoralnim potrebama, tj. potrebama života i djelovanja zajednice, i položajem što ga žena ima u ljudskom društvu, onda bi se i danas mogao jednako legitimno odvijati. Jedan je biskup na Sinodi o svećenicima i pravdi u svijetu 1971. izjavio: »Za isključenje žene bilo iz koje crkvene službe ne smije poslužiti ni jedan argument koji se temelji isključivo na muškaračkim predrasudama i na slijepoj ovisnosti o posve ljudskoj tradiciji, što se svodi na anakronističko predstavljanje ženina društvenog položaja i na krhko tumačenje Svetog Pisma«¹⁰. Bilo bi moguće da se na kreativniji način i danas razmišlja kako da se u kršćanskoj zajednici artikuliraju određene službe koje bi uklonile stalni dojam da se uporno podržava diskriminacija žene u krilu Crkve. Ne mora se uvijek samo misliti na žensko svećeništvo, mada bi i ta rasprava morala postati u Crkvi legitimnom. Moglo bi se misliti na uspostavu ženskih službi. Belgijski kardinal Dannels govorio je u ime belgijskog episkopata o ponovnoj uspostavi ženskog đakonata. Citirao je Yves Cingara: »Đakonat žena ne bi bio prvi stupanj svećeničkog reda, već autonomna vrednota. Podjeljivao bi se ženama koje rade u liturgiji, katehiziranju, u caritasu. Ženama bi se dao pravni i liturgijski status, kojeg sada nemaju. One sada pomažu biskupima i svećenicima, koji njima upravljaju kako hoće. U svakom slučaju, ženski, đakonat je postojao na Istoku do 12. st. u Carigradu i Antiohiji žene su zaređivali kao i đakone, posve po istom obredu, pred oltarom. Na Zapadu se ženski đakonat nije mnogo razvio, jer su žene bile slobodnije nego na Istoku. Na Zapadu je bilo malo đakonisa, ali se đakonisom nazivala supruga đakona ili opatica nekog samostana, koja je pjevala Evanđelje za vrijeme božanskog oficija u koru. Izraz đakonisa na Zapadu ne podsjeća na zaređivanje žena. Po mom sudu, ako se uspostavi ženski đakonat, bila bi to prava novina«. Tako Congar.¹¹

3. ŽENE I NEZAREĐENE SLUŽBE

Sve veće potrebe kršćanske zajednice koja postaje sve šira i unutar sebe različitija tokom 3. st. traži da se artikuliraju i druge službe, nakon što su se do kraja razvile i zaokružile službe đakona, svećenika i biskupa. To su tzv. niže službe: podđakona, akoliit, egzorcist, lektor i vratar. Po stupnju su ispod đakona, ali spadaju u kler. Žene su zbog toga isključene¹². Koliko se više formira kler toliko manje ima mjesta za ženu. Te niže službe su kasnije ostale

10 Vidi kod L. BOFF, Crkva, karizma i vlast, Stvarnost Zgb. 1987, str. 59.

11 AKSA 43/1987. str. 6 b

12 JEDIN, n. dj. str. 381.

bez prave funkcije, podjeljivale su se samo kao duhovni stupanj na putu prema svećeničkom ređenju.

Papa Pavao VI nakon Sinode 1971. svojim motuproprijem »Ministeria quaedam« (15. kolovoza 1972). uspostavio je službu lektora (čitača) i akolita kao samostalne službe i odredio da se one pod određenim uvjetima mogu trajno podjeljivati i laicima. To dakle više nisu kleričke službe. Ali iz njih su isključene ipak žene. Na Sinodi 1987. oci su tražili da se ponovno preispituju mogućnosti takvih službi. Tada su se čuli i glasovi da iz tih službi ne bi smjele biti isključene ni žene, jer te službe nisu nikakav stupanj ministerijalnog svećeništva, nego imaju svoj temelj u sakramentu krsta i potvrde. Ivan Pavao II se u »Cristifideles laici« poziva na Sinodu i kaže da je osnovana komisija koja će to preispitati. No, da li će neke od tih službi biti dostupne i ženama, ostaje da se nadamo. Nešto se može naslućivati, ako se pažljivo analizira »Christifideles laici« br. 23 gdje se kaže: »U očekivanju da komisija završi svoj studij, da bi crkvena praksa u vezi službi koje se povjeravaju vjernicima-laicima bila urođena i plodonosna, trebaju sve partikularne crkve vjerno obdržavati gore navedene teološke principe, posebno bitnu razliku između ministerijalnog i općeg svećeništva, i dosljedno tome, različitost službi koje proističu iz sakramenta sv. reda i službi koje proističu od sakramenata krštenja i potvrde«.

Da bismo bolje razumjeli problem oko tih službi s obzirom na ženu, potrebno je razlikovati uspostavljene/institucionalizirane službe od funkcija (munera), tj. povjerenih službi ad tempus iz pastoralne potrebe ili nekog drugog kanonskog razloga. Za sada nijedne trajno uspostavljene službe nema za žene. Ženama se inače mogu povjeravati sve službe koje su dostupne laicima samo kao funkcije, prema k. 230 – 2 i 3. To znači da žena praktički može participirati na trostrukoj Kristovoj službi: svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj, kao i svi vjernici laici, ali ne može obnašati stalnu uspostavljenu službu u koju se uvodi liturgijskim obredom (usp. 230 – 1).

Ako se temeljito analizira novi Kodeks crkvenog prava, onda se mora priznati da žena u aktualnoj kanonskoj disciplini participira na novoj ekleziologiji koja se odnosi na produbljeno shvaćanje laika i njima otvorenih mogućnosti sudjelovanja u crkvenim službama. Može se reći da žena obilno u skladu s naukom o laikatu ulazi u strukturalnu ulogu crkvene zajednice na vrlo aktivan i odgovoran način. Mogli bismo samo na primjer navesti da su joj dostupne funkcije (službe) u crkvenoj strukturi koje do Koncila nisu bile dostupne laiku, kao npr. sudac crkvenog suda (k 1321 – 2) ili upravitelj materijalnih dobara neke javno pravne osobe (k 1279 – 2) itd.¹³

Unatoč toj novoj širini mogućnosti žena u sklopu laikata, ostaje kao neki svojevrsan tabu njezin pristup oltaru. Moramo spomenuti da, ne samo što žena ne može postati ni stalni lektor, ni akolit, nego ne smije vršiti nikakvu službu kod oltara. Ona može u crkvi čitati, komentirati, voditi pjevanje pa čak i pričešćivanje, ali joj pojedine liturgijske instrukcije zabranjuju da to vrši npr. s ambona. Može npr. dobiti ovlast da pričešćuje, ali ne može ni ad hoc vršiti službu akolita, na pr. da bude ministrant. Možemo se pitati koji je razlog tome? Glavni razlog nije teološki, neki navode kao razlog: povezanost liturgijske službe s celibatom. Disciplina celibata, čini se, najuvjerljivije udaljuje ženu

13 SILVIA RECCHI, *La donna nella discipline del nuovo codice*, Quaderni di diritto ecclesiale 2/1989. str. 205.

od oltara na kojem vrše službu isključivo muškarci.¹⁴ Ova bi se diskriminacija žene mogla relativno lako prevladati. Njoj nisu na putu neki osobito uvjerljivi teološki razlozi. Novi Kodeks c. prava doduše ništa ne govori o zabrani da žena posluhuje kod oltara kao akolit ili da čita s ambona, ali on ne ukida liturgijske propise i instrukcije u kojima se nalaze dotične zabrane.

Kako smo spomenuli, na Sinodi 1987. čuli su se zahtjevi za revizijom službi dostupnih laicima; bilo je glasova i da se uspostave službe u kojima bi i žene bile posve ravnopravne s muškarcima.¹⁵ Ako mogu vršiti neku službu kao pojedinačnu funkciju, zašto ne bi mogle obnašati tu službu s autoritetom koji proizlazi iz institucionalizacije. Time bi žena bila jače ugrađena u vidljivu strukturu Crkve. Ta se struktura ne bi toliko napadno doimala isključivo muškom. Dakako, sve je to malo, prema onom što suvremeni ženski pokreti od Crkve očekuju.

4. PERSPEKTIVE

Nakon ovog izlaganja stvar žene u crkvenim strukturama može izgledati crno. No, čini se da je to tako samo ako se položaj žene procjenjuje s horizonta hijerarhijskih stupnjeva i zaustalno ustanovljenih crkvenih službi (ministerija). Ali ako zauzmemo poziciju papinskih dokumenata da žena ima svoje specifično teološko mjesto u Crkvi, onda i njezina ženska uloga postaje veoma uočljiva. Njezino dostojanstvo nije nipošto umanjeno, ona se ne mora doživljavati diskriminiranom. »Crkva je jedno diferencirano tijelo, u kojem svatko ima svoju funkciju, zadaci se razlikuju i ne smiju biti pobrkani. Oni ne daju pravo superiornosti jednih nad drugima; ne smiju biti povod ljubomori. Jedina karizma koja se može i mora priželjkivati kao superiornija jest ljubav (usp. 1 Kor 12-13). Najveći u Kraljevstvu nebeskom nisu ministri već sveci (Inter insigniores, VI: AAS 69 (1977), str. 115; EV 5/2146)«. ¹⁶

Zato ulogu žene treba gledati kroz ukupnu strukturu Crkve koja se sastoji od muževa i žena, gdje upravo ta činjenica, od »muževa i žena« ima osobitu vrijednost i u funkcionalnom smislu Crkve-zajednice kao cjeline. Pri tom je najvažnija stvarna samospoznaja Crkve. Da li se ona u svijesti svojih članova doživljava kao sustav vlasti/moći ili se doživljava kao zajednica ljudskih osoba, muževa i žena, jednakog dostojanstva. Svi članovi moraju biti aktivni u toj zajednici prema svom pozivu i darovima Duha. Veoma je važno voditi računa kakav se model Crkve izgrađuje. Gdje je naglasak na primanju/dijeljenju sakramenata, gdje se Crkva doima kao djeliteljica gotovih božanskih dobara, postaje neminovna borba za veći stupanj moći/vlasti.

Budući da najvećim dijelom u praksi još prevladava ovaj model Crkve – vlasti, položaj i uloga žene doživljava se pasivnom. No, to nije samo pitanje Žene, nego i pitanje ukupnog laičkog dijela Božjeg naroda. Zbog toga je potrebno u praksi unositi i afirmirati ove praktične odrednice:

a) Cijela je zajednica usmjerena svim svojim postojanjem na spasenje ljudi. To znači da je u svim svojim segmentima, u pojedinim svojim članovima i kao

14 Usp. ADRIANO CAPRIOLI, *Ministeri nonordinati e figura della donna nella Chiesa* – u LA RIVISTA DEL CLERO ITALIANO 2/1984. str. 105.

15 AKSA 44/1987. str. 3 b

16 CL br. 51.

cjelina pstoralna/ministerijalna. Neprestano se strukturira za konkretno spajanje djelo Kristovo, što znači da se i u institucionalnom smislu mogu i moraju artikulirati uvijek nove službe što ih iziskuju vrijeme i prostor u kojima Crkva ima izvršiti zadatak. Isto tako karizmatički vid crkvene ministerijalnosti mora sve više dolaziti do izraza. Karizme imaju ulogu u djelatnosti Crkve i one su služiteljske, daju se »da koriste« (usp. 1 Kor 12,7). Darovima Duha služi se zajednici, zato je i struktura zajednice ujedno karizmatička, a nije samo institucionalna. Papa Ivan Pavao II rekao je u svom govoru u Parizu (u Parku knezova): »Kao što je istina da Crkvom u hijerarhijskom smislu upravljaju nasljednici apostola, dakle muškarci, isto je tako još više istina da žene vode Crkvu u karizmatičkom smislu, na isti način a možda još i više«. ¹⁷ Prema tome, ako se crkvena zajednica shvati kao subjekt ukupne ministerijalnosti/pastoralna, ako postane dinamična, onda će ženski element nužno doći do izraza.

b) Pastoral se mora preoblikovati u evangelizacijski. Poslanje Crkve je jedno, službe su različite, ali su svi članovi Crkve poslani. Evangelizacija se zato ne smije suziti samo na zaređene službenike. U samom početku, kao to svjedoče novozavjetni izvori, žene su bile osobito aktivne i dale su neprocjenjiv prilog širenju evanđelja. Ako se naš pastoral oslobodi pretjerane fiksacije na podjelbu sakramenata i postane evangelizacijski, tj. iskoči iz ogradaoog sakralnog prostora u onaj prostor gdje ljudi žive, pokazat će se još veća potreba novih zaduženja, za što će trebati artikulirati i nove službe, u čemu žene neće moći biti izostavljene.

c) Veći naglasak na povjerene službe, nego na one trajno uspostavljene u Crkvi. To je evangelizacijskom pastoralu osobito važno naglasiti, zbog dinamike u kojoj se on odvija. Ženi ni po sadašnjem kanonskom pravu nisu uskraćene takve povjerene službe.

d) U sklopu laičkog angažmana, u kojem teoretski ne može u sadašnjim sociokulturnim uvjetima, gdje je žena u javnim poslovima (politici itd) ravnopravna s muškarcem, doći do diskriminacije, žena ima otvorene mnoge mogućnosti, bilo da djeluje samostalno bilo da se udružuje u nekom crkvenom, apostolskom, caritativnom cilju. Tu žene mogu i moraju imati inicijativu.

e) Na svim nivoima Crkve u raznim pastoralnim vijećima žene imaju otvorene mogućnosti da utječu na crkveno vodstvo. Te mogućnosti treba iskoristiti. U ovom trenutku te se stvari postupno uvode u crkvenu praksu, zadobivaju konkretne oblike. U tom oblikovanju također moraju sudjelovati i žene, vlastitim inicijativama. Neki pokret katoličkih žena bi i nama ovdje u našim prostorima – u Hrvatskoj – dobro došao.

ZAKLJUČAK

Ne smatrajući nevažnim teološko pitanje (koje je možda ipak više stvar crkvene discipline) o mogućnosti pristupa žena zaređenim službama, ipak nam se čini da ne bi za ovaj čas bilo dobro ako bi se snage usredotočile na to. U ukupnoj strukturi koja nikad ne smije postati okoštalom, mada se ponekad tako shvaća, moguće je otvarati uvijek nove mogućnosti u ravnopravnosti mu-

¹⁷ Navod – vidi: BRUNO SECONDIN – TUCCO GOFFI, Corso di spiritualità, Queriniana, 1989. str. 447.

ževa i žena. Žena mora imati ne samo strukturne mogućnosti nego i stalan poticaj da svojom ženskom specifičnošću doprinosi izgradnji Crkve koja ne smije izgledati kao da je sastavljena od samih muškaraca, kad je polovica žena. Ženski duh mora proporcionalno ući u život Crkve. Ono što se sada smije tražiti od žena jest: mislite svojom ženskom glavom, ne dajte se paternalizirati! Crkvi treba ženski prilog!

ZUSAMMENFASSUNG

Die Rolle der Frau in den Strukturen der Kirche.

Das Thema ist sehr heiss, besonders heute, wo die Frau sich den Männern gleichwürdig fühlt. Es scheint, dass von diesem Standpunkt her, den Schluss auszuweichen unmöglich ist, dass die Frau in der Kirche diskriminiert wird. Die Struktur der Kirche ist ausdrücklich männlich. In diesem Zusammenhang ist die Frage der Priesterweihe der Frau sehr wichtig. In letzter Zeit wird sie immer schärfer gestellt. Die Frau muss sich inzwischen für ihre Legitimität in der Kirche kämpfen. Auf der Bischofssynode 1987. haben viele Synodalen den Wunsch der Frauen nach der aktiven Teilnahme auf dem gesamten Leben der Kirche ausdrücklich gestellt. Die Frage nach der Gleichberechtigung der Frauen und nach der aktiven Teilnahme im gesamten Leben der Kirche wird ausdrücklich gestellt. Die Frage nach der Gleichberechtigung der Frauen in der Kirche wurde auf der Bischofssynode diskutiert. Die Dokumente des Papstes Johannes Paul II (Mulieris dignitatem und Christifideles laici) sprechen sehr positiv von der Rolle der Frau in der Kirche, ohne Bezug auf die Priesterweihe der Frauen zu nehmen, in der Meinung, dass diese Frage Christus selbst schon gelöst hat (vgl. CL 51).

Im Artikel wird diese Frage auf pastoraler Weise, nicht aber theologisch, dargelegt und diskutiert. Es wird von den verschiedenen Diensten der Frau in der Seelsorge und von ihren Perspektiven gesprochen.